

Dokument nr. 8:2

(2001-2002)

Forslag fra stortingsrepresentantene Magnhild Meltveit Kleppa, Eli Sollied Øveraas og Rune J. Skjælaaen om tiltak for å motvirke fattigdom i Norge.

Til Stortinget

Bakgrunn

Målet om likeverdige levekår og en rettferdig fordeling er et verdivalg for samfunnsutviklingen. Forslagsstillerne mener fordelingspolitikken viser et samfunns menneskesyn. Fattigdom og ulikheter er skammelig for et rikt land som Norge. Barnefattigdom er et alvorlig og uakseptabelt angrep på anstendighet og velferd i vår tid. Pågangsmot og livslyst ødelegges, mange barn føler at de har lite å se fram til.

De fattige er ingen sterk politisk pressgruppe. Kamp mot fattigdom krever solidaritet og uselviskhet. På lang sikt kan en mykere arbeidslinje, en sosial boligpolitikk og lavere skatter for lavinntektsfamilier avskaffe fattigdommen. På kort sikt er det en rekke tiltak som kan settes ut i livet raskt, for å redusere antallet fattige i Norge og for å sikre et verdig liv for flere.

Sentrumsregjeringen la fram Utjamningsmeldinga våren 1999. Meldingen analyserer endringer i levekår i Norge, legger fram strategier for utjamning av økte forskjeller og peker på konkrete forslag til løsninger. Analyser av levekår i ulike grupper, viser at de fleste gruppene i samfunnet har hatt en positiv utvikling i inntekter og levekår de siste 10-15 årene. Utviklingen har gått i retning av marginalisering blant enkelte grupper i befolkningen, der svak økonomi i større og mindre grad faller sammen med lav utdanning, svak tilknytning til arbeidsmarkedet, dårlig helse og relativt dårlige boforhold.

Enslige under 45 år, enslige forsørgere, ikke-vestlige innvandrere og personer som får ulike offentlige stønader til livsopphold er overrepresentert blant dem med lav inntekt per husholdsenhet. Det gjelder personer som mottar økonomisk sosialhjelp, enslige forsørgere med overgangsstønad, arbeidsledige, langtidssyke med attførings-/rehabiliteringspenger og visse grupper av uførepensjonister. Mange funksjonshemmede og alderspensjonister har inntekter som ligger like over grensen for lav inntekt.

1-2 pst. av befolkningen i Norge (50-100 000 personer) er fattige i den forstand at de har relativt lav inntekt over lang tid. I et av verdens rikeste land får vi stadig rapporter om mennesker som lever under uverdige forhold i samfunnet vårt. Det er mennesker som ikke har råd til mat, det er foreldre som ikke har råd til å la barna delta i fødselsdager eller fritidsaktiviteter, det er syke som ikke har råd til å hente/kjøre medisin som de trenger. Det er mange enkeltteksempler som viser at det sosiale sikkerhetsnettet ikke fungerer godt nok og at flere av de sosiale støtteordningene er utilstrekkelige.

Norge har falt mange plasser på OECDs rangering over land med fattigdom. Rapporten OECDs Social Indicators gir data over en rekke fordelings- og velferdspolitiske mål. Norge ligger som vanlig høyt på en rekke parametre, men ligger på 9. plass av de 20 landene som er rangert etter høyest andel lavinntektspersoner. Med 10 pst. som har lav inntekt, har Norge dobbelt så mange som Danmark og Finland, og flere enn både Frankrike, Tyskland, Belgia og Ungarn.

Særlig barn rammes av denne urettferdigheten. Totalt 58 000 barn forsørges av sosialhjelpsmottakere i Norge. Ifølge Dagbladet 29. august 2001 er det 126 000 personer som får en sosialhjelp som ligger flere tusen kroner under det staten selv har beregnet som et minimum for at familier og enkeltpersoner skal klare å leve et normalt liv.

Det er et stort behov for en ny og helhetlig tiltaks-kjede for å sikre velferdsstatens viktigste mål om å sikre alle innbyggere en økonomisk grunntrygghet. Det er fullt mulig å gjøre noe med de verste utslagene av fattigdom raskt. Dette forslaget tar opp sentrale strakstiltak som treffer direkte mot de økonomiske virkemidlene som gjør at et rikt land som Norge har fattige barnefamilier.

Manglende oppfølging av Utjamningsmeldinga

Flere av forslagene til fordeling av inntekt og levekår fra Utjamningsmeldingen fikk flertall i Stortinget. Bl.a. gjelder det forslagene:

- «Stortinget ber Regjeringen legge fram en handlingsplan som følger opp Utjamningsmeldinga og Stortingets behandling av denne, i løpet av våren 2001».
- «Stortinget ber Regjeringen medvirke til at bruk av hospits som boligløsning for barnefamilier og enslige barn og ungdom opphører».
- «Stortinget ber Regjeringen vurdere å innføre 30 pst. uføregrad som inngangsvilkår for uførepenisjon».
- «Stortinget ber Regjeringen fremme forslag for Stortinget som sikrer alvorlig syke økonomisk trygghet».
- «Stortinget ber Regjeringen legge fram en stortingsmelding om fordeling av levekår for barn og unge i Norge».

Regjeringen Stoltenberg, som tok over regjeringsmakten i mars 2000, har dessverre i liten grad fullt opp disse vedtakene. I forbindelse med Langtidsprogrammet for den neste fireårsperioden gjentok Regjeringen mange av tiltakene i Utjamningsmeldinga og kalte det en «Handlingsplan for sosial og økonomisk trygghet». Tiltakene i den såkalte handlingsplanen er heller ikke tidfestet. Mange av tiltakene er imidlertid overmodne fordi de hadde et flertall i Stortinget bak seg allerede i behandlingen av Utjamningsmeldinga i mars 2000.

Tiden er nå inne til å danne et bredt flertall for å hjelpe de aller fattigste i landet vårt. Valgkampen avdekket at det er langt større enighet om tiltak for fattige, enn det var da Stortinget den 29. mai 2001 drøftet Dokument nr. 8:69 (2000-2001) om strakstiltak for å bedre den økonomiske situasjonen for fattige barnefamilier fra stortingsrepresentantene Kristin Halvorsen, Karin Andersen og Ågot Valle.

Det er i kommunene folk bor

Velferden avgjøres lokalt. Det er et statlig ansvar å sørge for at kommunene gis mulighet til å tilby en grunnskole uten egenandeler, en barnehageplass også til de som ikke kan betale og stille bolig til rådighet også til sine mest vanskeligstilte. Sosialhjelpssatsene avgjøres i kommunene. Det er et statlig ansvar å gi kommunene mulighet til et nivå det går an å leve på.

Lokale folkevalgte står hver dag overfor ulike dilemma. Inntektene i de aller fleste kommuner står ikke i forhold til høyst nødvendige utgifter. Gjennom den etablerte konsultasjonsordningen mellom regjeringen og Kommunenes Sentralforbund er det en felles forståelse at det ikke er samsvar mellom oppgaver og midler i kommunesektoren. Når forslagsstillerne

nå foreslår strakstiltak for å motarbeide fattigdom, forutsettes det at kommunene blir tilført nødvendige ressurser til de merutgifter forslagene medfører.

Sosialhjelpsnormen må heves

Regjeringen Stoltenberg la i februar 2001 fram forslag til statlige veiledende satser for utmåling av stønad til livsopphold. Det var i tråd med stortingsflertallet i forbindelse med behandlingen av Utjamningsmeldinga. Det som imidlertid er et problem, er nivået Regjeringen har lagt seg på i de statlige veiledende satsene for sosialhjelp. Denne sosialhjelpsnormen er lavere enn satsene som Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) beregner for et standardbudsjett. Ifølge Dagbladet 29. august 2001 beregner SIFO at en enslig trenger 5050 kroner i måneden utenom utgifter til bolig for å opprettholde en rimelig levestandard. Statens veiledende satser for sosialhjelp er på 3880 kroner i måneden. SIFO mener at en forsørger med to barn under fem år trenger 10 135 kroner per måned til livsopphold. Den nye sosialhjelpsnormen gir en tilsvarende familie 6380 kroner, dvs. en forskjell på 3755 kroner.

I sitt svar av 28. september 2001 til stortingsrepresentant Magnhild Meltveit Kleppa, forsvarer sosialminister Guri Ingebrigtsen at det er forskjeller mellom SIFO sitt standardbudsjettet for forbruksutgifter og livsopphold etter sosialtjenesteloven. Hun peker på at standardbudsjettet viser kostnadene ved å opprettholde et rimelig og alminnelig forbruksnivå for ulike typer hushold. Dette budsjettet er et langtidsbudsjett som, i tillegg til daglige, løpende utgifter, også omfatter mer sjeldne innkjøp av varige forbruksgjenstander.

Det sosialministeren ikke nevner, er f.eks at SIFOs standardbudsjett ikke inkluderer utgifter til helsetjenester, tannlegeutgifter eller medisiner, utgifter til skolegang, feiring av begivenheter, gaver eller feriereiser. Arbeiderpartiregjeringen har altså lagt seg på et nivå i sosialhjelpsnormen som ikke gir rom for noen andre utgifter enn daglige, løpende utgifter. Sosialministeren betegner forskjellen mellom statens veiledende norm for sosialhjelp og SIFOs standardbudsjett som «mer sjeldne utgifter». Det er stor fare for at de lave sosialhjelpssatsene kan føre til at flere både voksne og barn forblir fattige, med de følgene det har for den enkeltes muligheter til å bli motivert til arbeid, til å delta aktivt i samfunnet, og til ikke å bli stigmatisert i et samfunn med stadig økende inntekter for det store flertallet.

Førsteamanuensis i samfunnsmedisin Bjørgulf Claussen ved Universitetet i Oslo har lagt fram tall som viser at sosialhjelpsnormen ligger klart under sosialhjelpssatsene for 15 år siden, som da var på om lag 2800 kroner. I dagens pengeverdi ville det ha utgjort 4630 kroner. I tillegg påpeker Claussen at vi vet

at det på de fleste områdene er dyrere å følge med i dagens forbruksmønster enn på midten av 1980-tallet.

2. juli i år sendte sosialminister Guri Ingebrigtsen ut de endelige retningslinjene for sosialhjelpssatsene. I løpet av sommeren har de fleste kommunene i landet lagt om sosialpolitikken i tråd med Stoltenberg-regjeringens retningslinjer for sosialhjelp. Rundskrevet sier at barnetrygd, kontantstøtte og engangsstønad skal trekkes fra når sosialhjelp utmåles.

Barnetrygden som universell ordning

Barnetrygden er en universell stønadsordning som går uavkortet til alle barnefamilier. Helt fra 1946 har barnetrygden vært basert på at alle barnefamilier, uavhengig av inntekt, skal motta barnetrygd. Barnetrygden skal ikke være en omfordeling til familier med lav inntekt, men være en omfordeling mellom familier med og uten forsørgede barn. Nettopp derfor mener forslagsstillerne det blir helt urimelig at de aller fattigste, som har sosialhjelp som hovedinntekt, i realiteten ikke mottar barnetrygd etter sosialhjelpsnormen. Når barnetrygden blir regnet som inntekt før det kan søkes om sosialhjelp, kan det hevdes at de økonomisk sett aller svakeste familiene i samfunnet, nemlig de som har sosialhjelp som eneste inntekt, i realiteten ikke mottar barnetrygd. I praksis må barn av langtids sosialhjelsmottakere brødfø sine foreldre for barnetrygden, før foreldrene får matpenger i form av livsopphold.

Lovavdelingen i Justisdepartementet har laget en juridisk vurdering av om det er grunnlag for å behandle barnetrygd og kontantstøtte forskjellig i forhold til påleggstrekk for skattegjeld. Lovavdelingen mener at barnetrygden ikke skal brukes til å betale skattegjeld fordi barnetrygden er barnets penger. Derimot mener lovavdelingen at det er anledning til å ilegge påleggstrekk i kontantstøtten.

Med bakgrunn i lovavdelingens tolkning skulle det ikke lenger være grunnlag for å regne barnetrygden som foreldrenes inntekt. Det er vanskelig å finne den juridiske og etiske sammenhengen i det svaret som sosialminister Guri Ingebrigtsen gir på spørsmål fra stortingsrepresentant Magnhild Meltveit Kleppa. Statsråden viser til en avgjørelse i Høyesteretts kjæremålsutvalg, der det er uttalt at det vil ligge utenfor formålet med barnetrygden å bruke den til å dekke skattekrav til foreldrene. Hun ser ikke at de samme hensyn taler for at barnetrygden på dette grunnlaget skal holdes utenfor ved vurdering av behovet for økonomisk sosialhjelp. Hun peker på at stønad til livsopphold etter sosialtjenesteloven er en subsidiært ytelse. I prinsippet innebærer dette at alle de alminnelige inntektsformene skal utnyttes fullt ut. Samtidig innebærer ordningen med behovsprøving at sosialtjenesten også må ta hensyn til alle utgifter som har sammenheng med livsopphold til barn.

Sosialdepartementet har fått konsulentbyrået rhKnoff a/s til å undersøke virkningene av den nye sosialhjelpsnormen. Før arbeiderpartiregjeringens nye retningslinjer lot 135 kommuner sosialklientene beholde barnetrygd og kontantstøtte. Nå er det noen ytterst få som ikke trekker dette når sosialhjelpen skal beregnes. Utredningen fra rhKnoff AS viser ifølge Dagbladet 29. august 2001 at den gjennomsnittlige økningen i barnesatsene for disse kommunene på langt nær er like stor som det barnetrygden tidligere utgjorde.

Forslagsstillerne mener at det er urettferdig at den fordelingspolitiske virkningen som barnetrygden gir, blir fratatt barnefamilier som er avhengig av sosialhjelp.

Rett til gratis barnehageplass/SFO for barn i familier som har sosialhjelp og/eller trygd som hovedinntekt

Forslagsstillerne mener at det er særlig viktig for barn i familier som hovedsakelig har sin inntekt i form av sosialhjelp og/eller trygd, å ha barnehageplass. Som en kompensasjon for at barnefamilier som er uten arbeid og uten annen inntekt enn sosialhjelp ikke får tilbud om kontantstøtte, mener forslagsstillerne at det er riktig å tilby disse barna gratis og prioritert plass i barnehager og gratis plass i skolefritidsordning.

Engangsstønad skal ikke regnes som inntekt

Formålet med engangsstønaden er å gi støtte til de økonomiske utgifter som er knyttet til en barnefødsel. Stønaden gis til dem som ikke har rett til fødselspenger. Det er ikke rimelig at engangsstønaden skal dekke utgifter til livsopphold, når den er ment å dekke de merkostnader det er å få barn.

Hospits er uegnet som bolig for barnefamilier

Det er uakseptabelt at barnefamilier ikke har en fast bolig. Kommunene har ansvar for å skaffe til veie boliger for de familiene som ikke eier, og som ikke får tak i en bolig på leiemarkedet til en pris som de kan betale.

Hospits er av en rekke årsaker ikke en egnet boligform for barnefamilier. I forbindelse med behandlingen av Utjamningsmeldinga vedtok stortingsflertallet at «*Stortinget ber Regjeringen medvirke til at bruk av hospits som boligløsning for barnefamilier og enslige barn og ungdom opphører*».

Tiltakene så langt har ikke vært tilstrekkelige. Det er fremdeles barnefamilier, enslige barn og ungdom som har hospits som bolig over lengre tid. For å forebygge skadevirkninger for barn av familier med så lav inntekt og manglende muligheter til annet enn hospits som bolig, ønsker forslagsstillerne å be om at Regjeringen tar initiativ til at det ikke lenger skal være adgang til å plassere barnefamilier og enslige

barn og ungdom i hospits som annet enn en meget kortvarig nødløsning.

Selvfølgelig skal det være en gratis grunnskole

Ifølge opplæringsloven skal den offentlige grunnskolen være gratis. Slik er det ikke alltid i dag. Noen foreldre opplever at de ikke har råd til å la sine barn delta på tematurer eller annen sosial aktivitet i skoletiden. Fjerning av alle egenandeler i grunnskolen er et viktig skritt på veien for å gjøre hverdagen lettere for mange foreldre og barn, og gi dem muligheten til et mer verdig liv.

Forslag

Det fremmes derfor følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber Regjeringen revidere de veiledende satsene for sosialhjelp slik at de kommer på nivå med SIFOs satser for et standardbudsjett. Det må i tillegg være mulig å få dekket uforutsatte utgifter, for eksempel til nødvendige medisiner, lege- og tannlegebehandling.
2. Stortinget ber Regjeringen endre retningslinjene slik at utmålingen av stønad til livsopphold slik at barnetrygd og engangsstønad ikke regnes med i inntekten ved beregning av sosialhjelpen.
3. Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om fortrinnsrett til og gratis barnehageplass og SFO til alle barn som har foreldre som har sosialhjelp og/eller trygd under et visst nivå som hovedinntekt.
4. Stortinget ber Regjeringen sørge for at bruk at hospits som boligløsning for barnefamilier opphører straks, og fremme en lov mot bruk av hospits for barnefamilier ut over nødløsning for meget kort tid.
5. Stortinget ber Regjeringen fremme et lov- og regelverk som gjør grunnskolen gratis, inkludert et forbud mot å kreve betaling for aktiviteter og virksomheter som utøves i skoletiden eller i skolens regi, og med nødvendige midler til kommunene som forutsetning.
6. Stortinget ber Regjeringen tilføre kommunene nødvendige ressurser som følge av økte sosialhjelpssatser, utgifter til medisiner, lege- og tannlegeutgifter, og gratis barnehage/SFO til sosialhjelps-/og trygdemottakere under et visst nivå.

16. oktober 2001